

Research Paper

Economic Resiliency, Fiscal and Monetary Policies and Their Impact on Economic Growth in Iran

*Salman Sotoudeh Nia¹, Hossein Ahmadi Rad², Mohammad Daneshnia³, Farangis Ahmadi Rad⁴, Azam Qezelbash⁵

1. PhD. in Economics, Instructor, Department of Economics Sciences, Faculty of Humanities, Bandar Abbas Branch, Islamic Azad University, Bandar Abbas, Iran.
2. MSc. in Economic Sciences, Department of Economics, School of Economic, Management & Social Sciences, Shiraz University, Shiraz, Iran.
3. PhD. Candidate in Economic Sciences, Department of Economics, School of Economic, Management & Social Sciences, Shiraz University, Shiraz, Iran.
4. MSc. in Social Sciences, Instructor, Department of Social Sciences, Mamasani Branch, Payame Noor University, Noorabad Mamasani, Iran.
5. PhD. Candidate in Economic Sciences, Department of Economic Sciences, Faculty of Administrative and Economic Sciences, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

Use your device to scan
and read the article online

Citation: Sotoudeh Nia, S., Ahmadi Rad, H., Daneshnia, M., Ahmadi Rad, F., & Qezelbash, A. (2019). [Economic Resiliency, Fiscal and Monetary Policies and Their Impact on Economic Growth in Iran (Persian)]. *Quarterly Journal of the Macro and Strategic Policies*, 6(Special Issue), 730-749.

<http://dx.doi.org/10.32598/JMSP6.Special.Issue>.

Received: 21 Apr 2018
Accepted: 27 Oct 2018
Available Online: 10 Mar 2019

Key words:

Resistance economics,
Economic growth,
Monetary and financial
policies, Auto regressive
distributed lag, Iran

ABSTRACT

Achieving economic development regarding the conditions and features of each country is unique and different from other countries. In this regard, the “resilient economy,” has been presented by the leader of the revolution with respect to the special condition of Iran and imposed sanctions by the enemies. In this research, the long- and short-term effects of monetary and financial policies on the country’s economic growth have been investigated With respect to the selected indicators of the resilient economy. In this regard, the 1978-2015 time series data has been used. To estimate the research model, the Auto Regressive Distributed Lag (ARDL) and the General Autoregressive Conditional Heteroscedasticity (GARCH) have been used. The results indicate a long-term relationship between economic growth and other variables of the model, and regarding the emphasized goal in the economy, i.e., the resistive-based approach along with maintaining the economic growth trend, the dispersion coefficient of the economic growth rate (that indicates the economic fluctuation [stability or instability]) as the variable of policy of economic resilience, the volume of money, and tax revenue have the positive effect while the exchange rate, bank interest rate, and virtual variable of war have a negative effect on economic growth. The Error correction expression coefficient has been estimated as -0.58. That is, in each period, 58% of the imbalance created in the dependent variable from long-term equilibrium values has been adjusted and eliminated in the subsequent period.

JEL Classification: E40· E41· E44· E52· E62

* Corresponding Author:

Salman Sotoudeh Nia, PhD.

Address: Department of Economic Sciences, Faculty of Humanities, Bandar Abbas Branch, Islamic Azad University, Bandar Abbas, Iran.

Tel: +98 (913) 1455268

E-mail: salman.sotoodeh@yahoo.com

اقتصاد مقاومتی، سیاست های پولی و مالی و تأثیر آن بر رشد اقتصادی در ایران

* سلمان ستوده نیا^۱، حسین احمدی راد^۲، محمد دانش نیا^۳، فرنگیس احمدی راد^۴، اعظم قزلباش^۵

- ۱- دکترای اقتصاد، مربی، گروه علوم اقتصادی، دانشکده علوم انسانی، واحد بندرعباس، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرعباس، ایران.
- ۲- کارشناس ارشد علوم اقتصادی، گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.
- ۳- دانشجوی دکتری علوم اقتصادی، گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.
- ۴- کارشناس ارشد علوم اجتماعی، مربی، گروه علوم اجتماعی، واحد ممسنی، دانشگاه پیام نور، نورآباد ممسنی، ایران.
- ۵- دانشجوی دکتری علوم اقتصادی، گروه علوم اقتصادی، دانشکده علوم اداری و اقتصادی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

چکیده

تاریخ دریافت: ۱۰ اردیبهشت ۱۳۹۵
تاریخ پذیرش: ۰۵ آبان ۱۳۹۷
تاریخ انتشار: ۱۹ اسفند ۱۳۹۷

دستیابی به الگوی توسعه اقتصادی متناظر با شرایط و ویژگی های هر کشور با دیگر کشورها متفاوت است. شرایط ویژه ایران و تحریم های تحمیلی دشمنان از سوی دیگر سبب مطرح شدن اقتصاد مقاومتی توسط رهبر انقلاب شده است. در این پژوهش، تأثیر بلندمدت و کوتاه مدت سیاست های پولی و مالی بر رشد اقتصادی کشور با وجود شاخص های منتخب اقتصاد مقاومتی بررسی شده است. در این راستا از داده های سری زمانی مربوط به سال های ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۳ استفاده شده است. برای تخمین مدل تحقیق، از روش خودتوضیح با وقفه توزیع شده و مدل خودرگرسیون واریانس ناهمسانی تعمیم یافته استفاده شده است. نتایج، نشان از وجود رابطه بلندمدت میان رشد اقتصادی و دیگر متغیرهای مدل دارد و حاکی از آن است که با عنایت به هدف تأکید شده در اقتصاد مبتنی بر رویکرد مقاومتی و حفظ روند رشد اقتصادی، ضریب پراکندگی نرخ رشد اقتصادی که حاکی از نوسان (ثبات یا بی ثباتی) اقتصادی است، به عنوان متغیر سیاست مقاومت اقتصادی، حجم پول و درآمد مالیاتی، تأثیر مثبت و نرخ ارز، نرخ بهره بانکی و متغیر مجازی جنگ، تأثیر منفی بر رشد اقتصادی داشته است. ضریب جمله تصحیح خطا ۰/۵۸ - برآورد شده است؛ یعنی در هر دوره حدود ۵۸ درصد از بی تعادلی ایجاد شده در متغیر وابسته از مقادیر تعادلی بلندمدت، در دوره بعد تعدیل می شود و از بین می رود.

طبقه بندی JEL: E40، E41، E44، E52، E62

کلیدواژه ها:

اقتصاد مقاومتی، رشد اقتصادی، سیاست های پولی و مالی، روش خودهمبسته با وقفه توزیع شده، ایران

* نویسنده مسئول:

دکتر سلمان ستوده نیا

نشانی: بندرعباس، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بندرعباس، دانشکده علوم انسانی، گروه علوم اقتصادی.

تلفن: ۱۴۵۵۲۶۸ (۹۱۳) +۹۸

پست الکترونیکی: salman.sotoodeh@yahoo.com

مقدمه

تاکنون برای اقتصاد مقاومتی تعاریف متعددی بیان شده است، اما بر اساس آنچه از تمامی این تعاریف استنباط می‌شود، اقتصاد مقاومتی به معنای شناسایی زمینه‌های ایجاد فشار در شرایط ویژه، مانند جنگ و تحریم است. در واقع با شناسایی این فشارها می‌توان راه‌های آسیب‌رسیدن بر پیکره اقتصاد را مسدود کرد و با مدیریت صحیح در راستای کنترل و بی‌اثر کردن و حتی افزایش توان اقتصادی با استفاده از نیروهای بالقوه و همچنین تصحیح و تغییر سیاست‌های نامناسب و نامتعادل گام برداشت. اقتصاد مقاومتی ادبیاتی است که در مقابله با تحریم‌های بین‌المللی مطرح شده است.

هم‌اکنون اقتصاد ایران باید بر اساس مبنا و اصولی درست بتواند بر تحریم‌های بین‌المللی فائق آید و تهدید تحریم را به فرصت تبدیل کند. سیاست‌های پولی و مالی باید در این ادبیات اقتصادی مشخص شود و همواره باید به این سؤال پاسخ دهیم که از سیاست‌هایی که در پیش می‌گیریم به دنبال چه هستیم. برای اینکه متوجه شویم سیاست‌های پولی و مالی و غیره چگونه باید باشد و چه جهت‌گیری را باید دنبال کند، اول باید شناخت درستی از اقتصاد ایران و مشکل اصلی اقتصاد ایران داشته باشیم. به این معنا که سیاستی با هدفی اجرا می‌شود، ولی بعد مشخص می‌شود که نه تنها به هدف نرسیده‌ایم بلکه از آن دور هم شده‌ایم. بنابراین، در ادبیات اقتصاد مقاومتی اول از همه باید بدانیم مشکل اصلی اقتصاد ایران چیست؟ بعد از آن باید روش درست برخورد با مشکل را شناسایی کنیم؛ آنجاست که می‌توانیم از نحوه سیاست‌های پولی و مالی و انواع و اقسام سیاست‌های دیگر، صحبت به میان آوریم.

رابطه بین سیاست‌های مالی و پولی و رشد اقتصادی یکی از مباحث شناخته‌شده در ادبیات اقتصادی است. با توجه به اینکه یکی از مشکلات کشورهای در حال توسعه، نرسیدن به رشد مطلوب و پایدار اقتصادی است و این موضوع نه تنها ایجاد مشکلات اقتصادی مانند رکود و بیکاری را موجب می‌شود، بلکه مشکلات فرهنگی، سیاسی و اجتماعی را نیز در پی خواهد داشت، استفاده از ابزارهای مختلفی مانند مخارج دولتی، حجم پول و نرخ بهره، با وجود اینکه از هر دو جنبه تئوری و تجارب عملی کشورها آثار تورمی افزایش مخارج دولتی یا حجم پول اثبات شده، یکی از مباحث قابل توجه در راستای امکان دستیابی به رشد اقتصادی هستند.

بدون شک نقش آفرینی مطلوب نظام پولی و بانکی در اقتصاد مقاومتی نیازمند تدوین و ارائه نقشه راهی روشن و مشتمل بر ترسیم ابعاد مختلف نقش نظام سیاست‌های پولی و مالی در اقتصاد مقاومتی، شناخت وضع موجود (موانع)، تدوین شاخص‌های پایش و ارزیابی و درنهایت ارائه راهبردهای اصلاحی است. در این راستا، در این پژوهش تلاش شده است تا ضمن معرفی ابزارهای سیاست پولی و مالی در ایران، الگوی مناسبی برای بررسی اثرات آن‌ها بر تولید ناخالص داخلی در شرایط اقتصاد مقاومتی با استفاده از داده‌های سری زمانی در سال‌های ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۳ تدوین و برآورد شود.

۱- ادبیات موضوع

۱-۱- تبیین اقتصاد مقاومتی

از ابتدای مطرح شدن اصطلاح اقتصاد مقاومتی، رهبر معظم انقلاب در سخنرانی‌های گوناگون به تبیین این مفهوم پرداخته‌اند. ایشان معنای اقتصاد مقاومتی را چنین بیان کرده‌اند: اقتصاد مقاومتی معنایش این است که ما یک اقتصادی داشته باشیم که هم روند رو به رشد اقتصادی در کشور محفوظ بماند، هم آسیب‌پذیری‌اش کاهش پیدا کند؛ یعنی وضع اقتصادی کشور و نظام اقتصادی جوری باشد که در مقابل ترندهای دشمنان، که همیشگی و به شکل‌های مختلف خواهد بود، کمتر آسیب ببیند و اختلال پیدا نکند. همچنین ایشان در جای دیگر این مفهوم را چنین معنا می‌کنند: اقتصاد مقاومتی فقط جنبه نفی نیست، این جور نیست که اقتصاد مقاومتی معنایش حصار کشیدن دور خود و فقط انجام یک کارهای تدافعی باشد. نه، اقتصاد مقاومتی یعنی آن اقتصادی که به یک ملت امکان می‌دهد و اجازه می‌دهد که حتی در شرایط فشار هم رشد و شکوفایی خودشان را داشته باشند. بنابراین باید توجه داشت که اقتصاد مقاومتی به معنای اقتصاد تدافعی یا ریاضتی نیست، بلکه درحقیقت نوعی اقتصاد و برنامه‌ریزی تعاملی مبتنی بر راهبرد استفاده از تهدید به عنوان یک فرصت است.

حال باید دید زمینه‌ها و نقاط آسیب‌پذیر زمینه‌ساز تهدید چیست و چگونه و با چه راهبردی می‌توان این تهدیدها را به فرصت تبدیل کرد و به عنوان فرصتی برای اصلاح یا حتی جراحی اقتصادی استفاده کرد و در عین رفع تهدیدها، به رشد و شکوفایی اقتصادی نیز دست یافت. بنابراین به فرایند شناسایی نقاط آسیب و تهدیدهای خارجی و داخلی و تبدیل این نقاط ضعف و تهدیدها به فرصت‌های رشد و توسعه، اقتصاد مقاومتی گفته می‌شود.

اقتصاد مقاومتی الگویی است که یکسری اهداف و اصول اساسی دارد و برای رسیدن به آن مجموعه‌ای از سیاست‌ها در نظر گرفته شده است. مشخصه درون‌زایی و برون‌گرایی با اتکا به توان و ظرفیت‌های داخلی کشور از محورهای اساسی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی است. در این میان نقش نظام مالی به عنوان اهرم پیش‌ران اقتصاد مقاومتی در تقویت ارکان بخش واقعی کشور بر کسی پوشیده نیست. شبکه بانکی کشور به راهبردی بانک مرکزی باید در تعامل مستقیم با دیگر دستگاه‌های ذی‌ربط و به‌ویژه وزارتخانه‌های اقتصادی و دستگاه دیپلماسی کشور، ترتیبی در نظر بگیرند تا شرایط تحقق یک اقتصاد مولد درون‌زا و برون‌گرا و پیشرو در تقویت بخش واقعی ایجاد شود.

سیاست مالی بخشی از سیاست‌های مدیریت تقاضاست که از سوی دولت اجرا می‌شود. جریان پرداخت‌ها و دریافت‌های دولت که در قالب مخارج و درآمدهای بودجه‌ای آشکار می‌شود، متغیرهای اصلی سیاست مالی دولت را تشکیل می‌دهند. مهم‌ترین ویژگی‌های بودجه دولت و متغیرهای سیاست مالی، کوتاه‌بودن دوره زمانی اثرگذاری آن‌ها بر متغیرهای کلان اقتصادی، فعال کردن بخش‌های غیردولتی، استفاده از منابع راکد کشور و جهت‌دهی در مسیر رشد و توسعه است. همچنین تأثیر سیاست‌های دولت و متغیرهای مالی بر متغیرهای عمده‌ای مانند مصرف، سرمایه‌گذاری، تورم، تولید ناخالص داخلی و اهداف کلان اقتصادی از جمله اهداف توزیعی، تخصیصی و تشبیتی انکارناپذیر است. بنابراین، دولت با استفاده از ابزار سیاست مالی، اقتصاد را در

رسیدن به اهداف خود در سطح کلان هدایت می کند.

اقتصاد مقاومتی یعنی تشخیص حوزه های فشار یا در شرایط کنونی تحریم تلاش برای کنترل و بی اثر کردن و در شرایط آرمانی تبدیل چنین فشارهایی به فرصت که قطعاً باور و مشارکت همگانی و اعمال مدیریت های عقلایی و مدبرانه پیش شرط و الزام چنین موضوعی است. اقتصاد مقاومتی کاهش وابستگی ها و تأکید روی مزیت های تولید داخل و تلاش برای خوداتکایی است.

۱-۲- ابعاد مختلف نقش سیاست های پولی و بانکی در اقتصاد مقاومتی

مجموعه سیاست های اقتصاد مقاومتی مانند یک بسته هماهنگ است و نباید بندهای این سیاست ها را جدا از هم بررسی کرد؛ برای مثال در مواردی که به تولید داخلی توجه شده است، به بند ۹ (اصلاح و تقویت نظام مالی) به عنوان اصل کلی در تولید داخلی باید توجه شود. با این رویکرد نقش نظام مالی فراتر از صرفاً بند ۹ است و باید نقش حمایتگری برای دیگر بندها داشته باشد.

نقش نظام پولی و بانکی در اقتصاد مقاومتی را می توان در دو محور استحکام و اصلاح (مقاوم پذیری) درونی و نقش حمایتی از بخش واقعی (بنگاه های مولد) بررسی کرد. به بیان دیگر تحقق نقش نظام پولی و بانکی در مدل اقتصاد مقاومتی دو رکن دارد؛ رکن نخست مربوط به اصلاح درونی نظام پولی و بانکی است که بدون این اصلاح ساختاری، ریل گذاری لازم برای حمایت و تقویت بخش واقعی (رکن دوم نظام بانکی و اقتصاد مقاومتی) محقق نخواهد شد.

از جمله موضوع های مهمی که به گونه گسترده در اقتصاد کلان مطرح است، انتخاب سیاست ها و ابزارهای مناسب برای از بین بردن بی تعادل و ایجاد ثبات اقتصادی است. سیاست های پولی و مالی، مهم ترین سیاست هایی هستند که در زمینه مدیریت تقاضا استفاده می شوند. اجرای سیاست های پولی و مالی یکی از مهم ترین ابزارهای سیاست گذاری برای رسیدن به اهداف کلان اقتصادی از جمله توزیع عادلانه درآمد، افزایش نرخ رشد اقتصادی و سطح اشتغال و ثبات قیمت هاست. (مجدزاده طباطبائی، ۱۹۹۷) سیاست های پولی و مالی دولت نیز زیرمجموعه ای از سیاست های اقتصادی است. سیاست های مالی دولت با استفاده از ابزار هزینه های جاری، عمرانی و درآمدهای مالیاتی و غیرمالیاتی و سیاست های پولی دولت از راه متغیرهای پولی و ارزی اعمال می شود (برانسون، ۲۰۰۷).

سیاست های پولی اهمیت ویژه ای در اقتصادهای در حال گذار دارند. چگونگی تنظیم سیاست های پولی و استفاده از ابزارهای پولی، به یقین بر عملکرد اقتصادهای مزبور و عبور موفقیت آمیز از مرحله گذار، تأثیر شگرفی خواهد داشت.

۱-۳- مرور مطالعات انجام شده در داخل کشور

در اکثر مطالعات در زمینه اقتصاد مقاومتی، شاخصی مشاهده نشد که دربرگیرنده اقتصاد مقاومتی باشد. در این مطالعه با عنایت به هدف تأکید شده در اقتصاد مبتنی بر رویکرد مقاومتی مبنی بر حفظ روند رشد اقتصادی،

جدول ۱. خلاصه مطالعات انجام‌شده در داخل کشور

نتایج	روش برآورد	متغیر مستقل	متغیر وابسته	دوره زمانی	محقق
شاخص‌های اقتصاد مقاومتی در بلندمدت تأثیر منادار و مثبت روی رشد اقتصادی دارند.	الگوی خودرگرسیون با وقفه توزیع شده	شاخص‌های منتخب اقتصاد مقاومتی	رشد اقتصادی	۱۳۵۷-۱۳۸۸	محسنی زنوزی و صادق‌وند (۲۰۱۷)
مدل طراحی شده دقت کافی برای تولید مجدد متغیرهای درون‌زای الگو دارد و می‌توان از آن برای انجام پیش‌بینی استفاده کرد	آزمون شبیه‌سازی پویا	نقدینگی، نرخ بهره بلندمدت بانکی، مخارج عمرانی، مخارج جاری و درآمد مالیاتی	رشد اقتصادی	۱۳۹۲-۱۳۹۴	انواری (۲۰۱۵)
شوکه‌های مثبت و منفی سیاست مالی دولت در حوزه بودجه‌های عمرانی به صورت کامل دارای اثرات نامتقارن هستند.	آزمون تصحیح خطای برداری	شوکه‌های سیاست مالی دولت	رشد اقتصادی	۱۳۳۸-۱۳۸۸	دل‌انگیزان و خزیر (۲۰۱۳)
پدیده سرکوب مالی حداقل از طریق تأثیر منفی بر عمق مالی، فرایند رشد اقتصادی را مختل می‌کند.	آزمون تصحیح خطای برداری	سیاست‌های پولی نرخ سود بانکی	رشد اقتصادی	۱۳۵۷-۱۳۸۸	کمیجانی و مشهدی (۲۰۱۳)
یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد بیشتر کشورهای دنیا ثبات و پایداری مالی را به عنوان یکی از اهداف اقتصادی برگزیده و در جهت تحقق و پیاده‌سازی آن برنامه‌ریزی می‌کنند.	-	اقتصاد مقاومتی	ثبات مالی	۱	نادعلی (۱۳۹۴)
افزایش تورم در بلندمدت موجب کاهش رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری می‌شود و رابطه بلندمدت افزایش تورم و کاهش رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری را تأیید می‌کند.	داده‌های ترکیبی	تورم و سرمایه‌گذاری	رشد اقتصادی	۱۹۹۰-۱۹۹۰	بارو (۲۰۱۳)
رابطه‌های منفی در بلندمدت بین تورم، مخارج دولت و رشد اقتصادی در کشور پاکستان وجود دارد.	روش خودتوضیح برداری با وقفه‌های گسترده	تورم، مخارج دولت	رشد اقتصادی	۲۰۱۰-۱۹۸۰	اتاری و جاود (۲۰۱۳)
افزایش مخارج دولت در دوران رکود اقتصادی که رشد تولید پایین‌تر از رشد روندی‌اش است باعث افزایش رشد تولید می‌شود.	داده‌های تابلویی و مقطعی	سیاست مالی دولت	رشد اقتصادی	۲۰۱۰-۱۹۷۳	

ضریب پراکندگی نرخ رشد اقتصادی که حاکی از نوسان (ثبات یا بی ثباتی) اقتصادی است به عنوان متغیر واکنشی در نظر گرفته شده است. خلاصه مطالعات انجام شده در داخل کشور در جدول شماره ۱ آمده است.

۲- روش شناسی پژوهش

روش استفاده شده در این پایان نامه، متدولوژی خودهمبسته با وقفه توزیع شده^۱ است. این روش روابط بلندمدت و کوتاه مدت بین متغیر وابسته و دیگر متغیرهای توضیحی الگو را به طور همزمان تخمین می زند. این روش همچنین قادر به رفع مشکلات مربوط به حذف متغیر و خودهمبستگی است و در ضمن به دلیل اینکه این مدل ها عموماً عاری از مشکلاتی همچون خودهمبستگی سریالی و درون زایی هستند، تخمین های به دست آمده از آن ها ناریب و کارا خواهد بود. در استفاده از این رهیافت به یکسان بودن درجه جمعی متغیرها نیازی نیست. متدولوژی خودهمبسته با وقفه توزیع شده در حالتی که متغیرها ترکیبی از متغیرهای $I(0)$ و $I(1)$ باشند، بازم قابل کاربرد است.

این مطلب بدان معناست که این روش نیازی به آزمون اولیه ریشه واحد روی متغیرها ندارد. این الگو این مزیت را نیز دارد که علاوه بر برآورد ضرایب مربوط به الگوی بلندمدت، الگوی تصحیح خطا را نیز به منظور بررسی چگونگی تعدیل بی تعادلی کوتاه مدت به تعادل بلندمدت، ارائه می دهد. در آخر نیز اجمالاً به تفسیر ضرایب و نتایج حاصل از تخمین الگو، پرداخته شده است. تمامی تخمین ها با استفاده از نسخه ۴/۱ نرم افزار مایکروسافت انجام شده است. مدل استفاده شده در این مطالعه با بهره گیری از مبانی نظری موجود در این زمینه و مطالعات تجربی انجام شده است که به صورت زیر ارائه می شود:

(۱)

$$LGDP_t = \beta_0 + \beta_1 LG_t + \beta_2 LM_t + \beta_3 LT_t + \beta_4 LR_t + \beta_5 LRER_t$$

در معادله فوق متغیرهای به کار گرفته شده به شرح زیر هستند:

$LGDP_t$: لگاریتم تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت ۷۶ (واحد: میلیارد ریال).

LM : حجم پول به عنوان متغیر بیانگر سیاست های پولی (واحد: میلیارد ریال).

LG : ضریب پراکندگی نرخ رشد اقتصادی به عنوان متغیر بیانگر اقتصاد مقاومتی.

LT : درآمد مالیاتی دولت به عنوان متغیر بیانگر سیاست های مالی (واحد: میلیارد ریال).

LR : نرخ بهره بانکی به عنوان متغیر بیانگر سیاست های پولی.

$LRER$: نرخ ارز حقیقی به عنوان متغیر بیانگر سیاست های پولی.

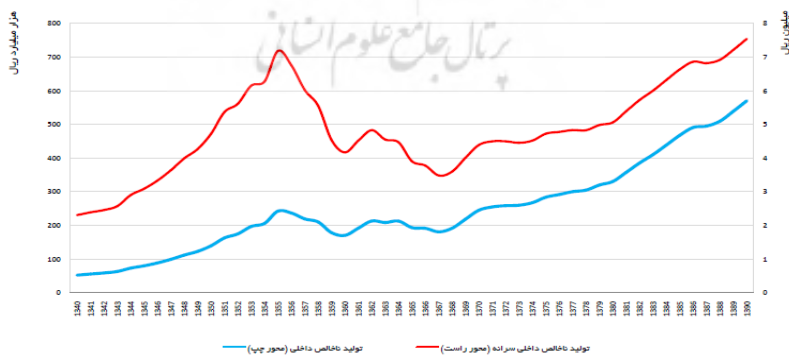
1. Autoregressive Distributed Lag (ARDL)

آمار و اطلاعات موردنیاز در این تحقیق با استفاده از سایت بانک مرکزی^۲ و سالنامه آماری مرکز آمار ایران^۳ برای دوره زمانی ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۳ به صورت سالانه به دست آمده است که بر اساس سال پایه ۱۳۷۶ هستند. تمام متغیرها به صورت لگاریتمی هستند و محاسبات لازم با استفاده از نسخه ۴/۱ نرم‌افزار مایکروفتیت انجام گرفته‌اند.

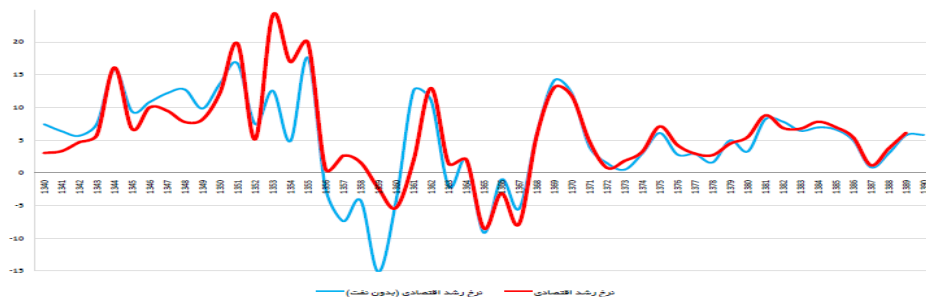
در این تحقیق به دلیل نبود سهولت در دسترسی به داده‌ها با توجه به قدمت تحریم‌های اقتصادی از سوی مجامع بین‌المللی درباره ایران، با در نظر گرفتن داده‌های سری زمانی در سال‌های ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۳ از طریق بانک مرکزی، مرکز آمار ایران و بانک جهانی، از داده‌ها و ارقام مربوط به تراکم جمعیت، نسبت صادرات نفت و گاز به کل صادرات، پس‌انداز ناخالص (درصد از تولید ناخالص داخلی)، هزینه‌های تحقیق و توسعه (درصد از تولید ناخالص داخلی)، نسبت شاغلان با تحصیلات عالی به کل شاغلان، نسبت سرمایه‌گذاری حقیقی بخش دولتی به کل تولید ناخالص داخلی حقیقی، مجموع هزینه‌های بهداشتی و آموزشی (درصد از تولید ناخالص داخلی) استفاده شده و شاخص حکمرانی نیز از داده‌های مربوط به نهادهای حاکمیتی از بانک جهانی به دست آمده است که داده‌های مربوط به هر شاخص به صورت متوسط در دوره بررسی شده محاسبه شد، اما به دلیل دسترسی نداشتن به همه داده‌های دوره بررسی شده مربوط به این شاخص، امکان بررسی اثر این شاخص در مدل تحقیق وجود نداشت (فیاض‌منش، ۲۰۱۷).

همچنین، در این مطالعه با عنایت به هدف تأکید شده در اقتصاد مبتنی بر رویکرد مقاومتی مبنی بر حفظ روند رشد اقتصادی، ضریب پراکندگی نرخ رشد اقتصادی که حاکی از نوسان (ثبات یا بی‌ثباتی) اقتصادی است به عنوان متغیر واکنشی در نظر گرفته شده است. روند تولید ناخالص داخلی و تولید ناخالص داخلی سرانه ایران، درآمدهای دولت و حجم نقدینگی در تصاویر ۱ تا ۴ نشان داده شده است.

2. www.cbi.ir
3. www.amar.sci.org.ir

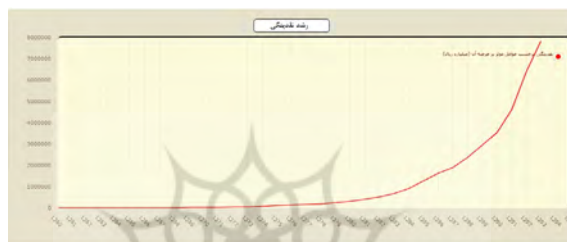

فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان

تصویر ۲. نرخ رشد اقتصادی و نرخ رشد اقتصادی بدون نفت

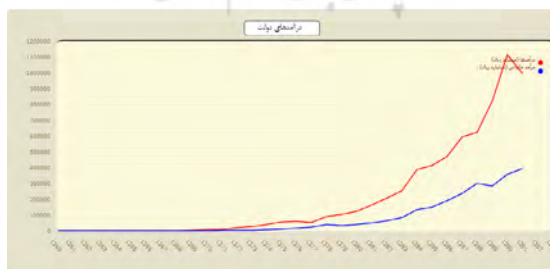

فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان

تصویر ۳. رشد نقدینگی

۱-۲- آزمون ساکن‌پذیری

برای بررسی متغیرها از نظر ساکن‌پذیری از آزمون دیکی فولر تعمیم‌یافته استفاده شده است که فرضیه صفر، در این آزمون وجود ریشه واحد است. نتایج این آزمون در جدول شماره ۲ آمده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، در متغیرهای LY و LK قدر مطلق آماره ADF محاسباتی از قدر مطلق ADF جدول در سطح ۵ درصد

فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان

تصویر ۴. میزان درآمدهای کل دولت و درآمدهای مالیاتی

جدول ۲. نتایج آزمون ساکن پذیری متغیرها در سطح

نتیجه آزمون	ADF		متغیر	عوامل جبری
	جدول	محاسباتی		
ساکن	-۲/۹۵	-۳/۲۳۸	GDP	عرض از مبدأ
	-۳/۵۵	-۳/۶۵۴		عرض از مبدأ و روند
ساکن	-۲/۹۵	-۳/۳۴۲	LM	عرض از مبدأ
	-۳/۵۵	-۳/۸۴۷		عرض از مبدأ و روند
غیرساکن	-۲/۹۵	۱/۷۸۳	LG	عرض از مبدأ
	-۳/۵۵	-۱/۳۶۷		عرض از مبدأ و روند
غیرساکن	-۲/۹۵	-۰/۳۴۹	LT	عرض از مبدأ
	-۳/۵۵	-۱/۹۶۹		عرض از مبدأ و روند
ساکن	-۲/۹۵	-۳/۲۳	LR	عرض از مبدأ
	-۳/۵۵	-۴/۲۱۶		عرض از مبدأ و روند
غیرساکن	-۲/۹۵	۰/۲۲۲	LRER	عرض از مبدأ
	-۳/۵۵	-۲/۰۲۱		عرض از مبدأ و روند

فصلنامه سیاست های راهبردی و کلان

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۳. نتایج آزمون ساکن پذیری متغیرها در تفاضل مرتبه اول

نتیجه آزمون	ADF		متغیر	عوامل جبری
	جدول	محاسباتی		
ساکن	-۲/۹۵	-۳/۲۹۴	DLG	عرض از مبدأ
	-۳/۵۵	-۴/۱۰۴		عرض از مبدأ و روند
ساکن	-۲/۹۵	-۳/۲۵۲	DLT	عرض از مبدأ
	-۳/۵۵	-۳/۹۲۴		عرض از مبدأ و روند
ساکن	-۲/۹۷	-۳/۰۷۳	DLRER	عرض از مبدأ
	-۳/۵۷	-۵/۹۰۲		عرض از مبدأ و روند

فصلنامه سیاست های راهبردی و کلان

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۴. نتیجه نهایی آزمون ساکن پذیری متغیرها

متغیر	آزمون ساکن پذیری
GDP	I(0)
LM	I(0)
LG	I(1)
LT	I(1)
LR	I(0)
LRER	I(1)

فصلنامه سیاست های راهبردی و کلان

جدول ۵. مقدار آماره شوارتز بیزین

وقفه	۱	۲	۳
آماره شوارتز بیزین	۵۰/۶۹۲۷	۴۸/۸۹۹	۴۴/۱۳۲

فصلنامه سیاست های راهبردی و کلان

کوچک تر است. در نتیجه متغیرهای نسبت سرمایه فیزیکی و تولید ناخالص داخلی در سطح هستند و عرض از مبدأ و روند غیر ساکن دارند.

در مرحله بعد آزمون ساکن پذیری روی تفاضل مرتبه اول متغیرهایی که در سطح ساکن نبوده اند، انجام شده است که نتایج آن در جدول شماره ۳ آمده است. همان طور که مشاهده می شود متغیرها در تفاضل مرتبه اول ساکن هستند. نتیجه نهایی آزمون ساکن پذیری در جدول شماره ۴ آمده است.

مدل مدنظر با نسخه ۴/۱ نرم افزار میکروفیت^۴ با وارد کردن داده های مربوط به ایران از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۲ هجری شمسی تخمین زده می شود. با توجه به نتایج حاصل از آزمون ساکن پذیری، چون متغیرهای استفاده شده، همگی ساکن پذیر I(0) نیستند، روش استفاده شده با توجه به مباحث گفته شده در قسمت مبانی نظری الگوی خودهمبسته با وقفه توزیع شده است. پس از انتخاب حداکثر وقفه، با انتخاب معیار شوارتز بیزین^۵ از بین معیارهایی مانند آکاییک، حنان کوئین و ضریب تعیین تعدیل شده، وقفه های بهینه تعیین می شود. معمولاً در نمونه های کمتر از ۱۰۰، از معیار شوارتز بیزین استفاده می شود، تا درجه آزادی زیادی از دست نرود. مقدار آماره شوارتز بیزین برای وقفه های ۱ و ۲ و ۳، به صورت جدول شماره ۵ است.

4. Microfit

5. Schwarz Bayesian Criterion (SBC)

جدول ۶. نتایج ضرایب کوتاه مدت (۱، ۰، ۰، ۰، ۱، ۰، ۰، ۰) خودهمبسته با وقفه توزیع شده

متغیرها	ضرایب	انحراف معیار	ضریب t	احتمال
GDP(-1)	۰/۴۱۹	۰/۰۶۲۲	۶/۶۹	۰/۰۰۰
LM	۰/۴۴۱	۰/۱۶۵	۲/۳۳	۰/۰۱۵
LG	۰/۱۴۶	۰/۰۵۹	۲/۴۷	۰/۰۱۳
LT	۰/۴۸	۰/۱۹۱	۲/۵۱	۰/۰۱۱
LT (-1)	۰/۱۷۲	۰/۰۵۸	۲/۹۶	۰/۰۰۶
LR	-۰/۱۶۳	۰/۰۶۸	-۲/۳۹	۰/۰۱۴
LRER	-۰/۴۸۳	۰/۱۷۱	-۲/۸۲۲	۰/۰۰۸
DUMI	-۰/۰۸۶	۰/۰۲۸	-۳/۰۷	۰/۰۰۰
C	۱۱/۵۶	۰/۳۸۲	۳۰/۲۶	۰/۰۰۰

فصلنامه سیاست های راهبردی و کلان

منبع: یافته های تحقیق

R-Squared=۰/۹۸۹, R-Bar-Squared=۰/۹۸۶, F-Stat=۲۸۴/۶۳ [۰/۰/۰] DW-Statistic=۲/۰۹۳ Schwarz Bayesian Criterion -۵/۰۶۹

جدول ۷. نتایج آزمون تشخیص فرض کلاسیک

آماره آزمون	LM	F
عدم خود همبستگی	۰/۴۶۸(۰/۴۹۴)	۰/۳۴۶(۰/۵۶۱)
شکل تبعی صحیح	۱/۳۸۵(۰/۳۳۹)	۱/۰۵۰(۰/۳۱۴)
نرمال بودن جملات پسماند	۲/۸۱۵(۰/۳۴۵)	قابل اجرا نیست.
واریانس همسانی	۰/۰۵۴(۰/۸۱۵)	۰/۰۵۲(۰/۸۲۱)

فصلنامه سیاست های راهبردی و کلان

منبع: یافته های تحقیق

در این مطالعه، با توجه به اینکه معیار شوارتز بیزین در وقفه یک، ۵۰/۶۹۲۷ به دست آمده است که نسبت به معیار شوارتز بیزین در وقفه دو (۴۸/۸۹۹) و وقفه سه (۴۴/۷۱۳) بیشتر است، حداکثر وقفه بهینه، یک در نظر گرفته شده است و نسخه ۴/۱ نرم افزار مایکروفت مدل خودهمبسته با وقفه توزیع شده (۱، ۰، ۰، ۰، ۱، ۰، ۰، ۰) را مطابق معیار شوارتز بیزین، به عنوان بهترین مدل برآوردی انتخاب می کند که خلاصه نتایج در جدول شماره ۶ ارائه شده است.

نتایج جدول شماره ۷ نشان می‌دهد ضریب تعیین برابر با ۰/۹۸۹ و آماره F برابر ۲۸۴/۶۳ و حاکی از قدرت توضیح‌دهندگی زیاد مدل است. همچنین آزمون‌های آسیب‌شناسی برقراری تمامی فروض کلاسیک (نبود خودهمبستگی، شکل تبعی صحیح، عادی بودن جملات پسماند و وجود واریانس همسانی) را برای مدل مدنظر تأیید می‌کند.

اکنون با استفاده از این نتایج، فرضیه صفر وجود ریشه واحد یا نبود هم‌جمعی (رابطه بلندمدت) بین متغیرهای الگوی پویا را آزمایش می‌کنیم. همان‌گونه که اشاره شد، چنانچه مجموع ضرایب متغیرهای با وقفه مربوط به متغیر وابسته کوچک‌تر از یک باشد، الگوی پویا به سمت الگوی تعادلی بلندمدت گرایش خواهد داشت. کمیت آماره t موردنیاز برای انجام آزمون مذکور بر اساس آنچه قبلاً گفته شده است، به صورت زیر محاسبه می‌شود:

$$(۲) \quad T = \frac{\sum_{i=1}^p \hat{\alpha}_i - 1}{\sum_{i=1}^p s \hat{\alpha}_i} = \frac{0/419 - 1}{0/062} = -9/68$$

از آنجا که کمیت بحرانی ارائه‌شده از سوی بانرجی^۷ و همکاران (۱۹۹۲)، در سطح اطمینان ۹۵ درصد برابر ۳/۴۳- است فرضیه H_0 رد می‌شود. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت رابطه تعادلی بلندمدتی بین متغیرهای الگوی عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی در ایران وجود دارد.

6. Diagnostic Tests

7. Banerjee

جدول ۸. نتایج تخمین بلندمدت مدل (۰، ۰، ۱، ۰، ۰، ۱) خودهمبسته با وقفه توزیع‌شده

متغیرها	ضرایب	انحراف معیار	ضریب t	P
C	۱۹/۹۱	۵/۶۰۴	۳/۵۵۲	۰/۰۰۰
LM	۰/۶۷۰	۰/۲۲۵	۳/۰۷۵	۰/۰۰۱
LG	۰/۸۵۴	۰/۲۴۲	۳/۵۱۹	۰/۰۰۰
LT	۰/۱۵۲	۰/۰۵۷	۲/۶۷	۰/۰۱۳
LR	-۰/۲۳۹	۰/۰۳۸	-۶/۲۸۹	۰/۰۰۰
LRER	-۰/۴۹۵	۰/۱۵۲۴	-۳/۲۴۵	۰/۰۰۰
DUMI	-۰/۱۳۹	۰/۰۶۰۵	-۲/۴۶	۰/۰۲۱

جدول ۹. نتایج الگوی تصحیح خطا

متغیرها	ضرایب	انحراف معیار	ضریب t	P
ECM(-1)	-۰/۵۸	۰/۱۶۲	-۳/۵۷۹	۰/۰۰۱

منبع: یافته‌های تحقیق

فصلنامه سیاست های راهبردی و کلان

۳- یافته‌های پژوهش

۳-۱- تخمین بلندمدت مدل

نتایج حاصل از تخمین بلندمدت مدل در جدول شماره ۸ ارائه شده است. در ادامه به برآورد الگوی تصحیح خطا که بیانگر ارتباط کوتاه‌مدت میان متغیر وابسته و متغیرهای مستقل الگو است، پرداخته می‌شود که ضرایب مربوط به آن در جدول شماره ۹ ارائه شده‌اند.

آنچه در مدل تصحیح خطا، بیش از همه حائز اهمیت است، ضریب جمله تصحیح خطاست که نشان‌دهنده سرعت تعدیل فرایند نبود تعادل به سمت تعادل در بلندمدت است. همان‌طور که در جدول‌های شماره ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ملاحظه می‌شود، این ضریب معنی‌دار است و علامت منفی دارد. بنابراین، چون ضریب ECM، بین صفر و منفی یک و معنی‌دار است، وجود رابطه هم‌جمعی (بلندمدت) بین متغیرها، با این روش تأیید می‌شود. همچنین با توجه به اینکه ضریب جمله تصحیح خطا برابر $-۰/۵۸$ برآورد شده است، به این نتیجه می‌رسیم که در هر دوره حدود ۵۸ درصد از بی‌تعادلی ایجادشده در متغیر وابسته، از مقادیر تعادلی بلندمدت خود در یک دوره، در دوره بعد تعدیل می‌شود و از بین می‌رود. به بیانی دیگر، اگر هرگونه شوک یا بی‌تعادلی در ضریب رشد اقتصادی ایجاد شود، کمتر از دو سال دوباره به تعادل برخواهد گشت. بنابراین، حرکت به سمت تعادل نسبتاً خوب است.

۴- بحث و نتیجه‌گیری

نتایج تخمین مدل با استفاده از روش خودهمبسته با وقفه توزیع‌شده نشان داد رابطه هم‌جمعی بلندمدتی میان متغیرهای مدل وجود دارد. در این تحقیق برای مشخص کردن عوامل مهم و مؤثر بر رشد اقتصادی، با تصریح مدل طرف عرضه و بهره‌گیری از تکنیک‌های جدید اقتصادسنجی میزان تأثیرگذاری هر کدام از عوامل، از نظر عددی برآورد شد.

متغیر حجم پول معنی‌دار است و ضریب مثبت دارد که بیان‌کننده این است که یک درصد افزایش در میزان حجم پول باعث افزایش ۰/۶۷ درصدی ضریب رشد اقتصادی می‌شود. آثار ناشی از اجرای یک سیاست پولی از طریق متغیر ابزار سیاست‌گذاری نرخ سپرده قانونی و همچنین بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی به کمک الگو شبیه‌سازی شده است. نتایج حاکی از آن است که سیاست‌های پولی در اقتصاد ایران به نحو بارزی تأثیر می‌گذارد. یک سیاست پولی انبساطی موجب می‌شود از یک سو تولید کل افزایش یابد که موجب اشتغال است و

از سوی دیگر، مصرف بخش خصوصی، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، صادرات غیرنفتی و واردات افزایش پیدا کند که باعث رفاه و رونق اقتصادی خواهد شد.

با افزایش عرضه پول در بازار پول اضافه عرضه پول به وجود می‌آید و در نتیجه نرخ بهره کاهش می‌یابد و با کاهش نرخ بهره سرمایه‌گذاری افزایش می‌یابد و در نتیجه تقاضای کل افزایش می‌یابد. افزایش تقاضای کل سبب افزایش تولید و درآمد ملی حقیقی و سطح اشتغال می‌شود و این اصل کلی را می‌توان یادآوری کرد که هرگونه افزایش در سرمایه‌گذاری به دنبال خود افزایش سطح اشتغال و کاهش بیکاری را به دنبال خواهد داشت و با افزایش سرمایه‌گذاری، سطح تولید جامعه و درآمد ملی نیز تحت تأثیر قرار می‌گیرد و روند افزایشی به خود خواهد گرفت که مدل مدنظر در سیاست‌های پولی انبساطی است.

متغیر مقاومت اقتصادی معنی‌دار و ضریب موردانتظار مثبت است. یک درصد افزایش در مقاومت اقتصادی در ایران باعث افزایش ۰/۸۵۴ درصد در ضریب رشد اقتصادی می‌شود. از آنجا که مدل مذکور مدلی لگاریتمی است، می‌توان این‌گونه استنباط کرد که ضریب متغیر سرمایه‌انسانی، در واقع بیان‌کننده کشش متغیر مقاومت اقتصادی در کشور ۸۵ درصد است.

متغیر درآمد مالیاتی دولت معنی‌دار و ضریب موردانتظار مثبت است. یک درصد افزایش در درآمد مالیاتی دولت در کشور باعث افزایش ۰/۱۵۲ درصد در رشد اقتصادی می‌شود. لگاریتم نرخ بهره بانکی در سطح خطای ۵ درصد معنی‌دار است و با رشد اقتصادی رابطه منفی دارد. به عبارت دیگر با افزایش نرخ بهره بانکی، رشد اقتصادی در کشور کاهش خواهد یافت. در اثر افزایش نرخ بهره بانکی، حجم سپرده‌های بانکی افزایش می‌یابد، اما سرمایه‌گذاری، تسهیلات بانکی و تولید ناخالص داخلی بدون نفت کاهش می‌یابد و به زیر مقدار بلندمدت خود کشیده می‌شود. از این رو افزایش نرخ سود تسهیلات بانکی نه تنها رشد اقتصادی را افزایش نمی‌دهد، بلکه باعث کاهش رشد اقتصادی می‌شود.

نرخ بهره نقش اساسی در انتقال سیاست پولی ایفا می‌کند؛ به طوری که این نرخ حلقه ارتباطی و انتقالی سیاست پولی به بخش واقعی اقتصاد محسوب می‌شود. این انتقال از سه طریق مخارج سرمایه‌گذاری، مخارج مصرفی کالاهای بادوام و حساب سرمایه‌امکان‌پذیر است. در انتقال از طریق مخارج سرمایه‌گذاری، درپیش‌گرفتن سیاست پولی انبساطی، موجب کاهش نرخ بهره واقعی و به تبع آن کاهش هزینه سرمایه و افزایش سرمایه‌گذاری می‌شود و در نهایت، تقاضای کل اقتصاد را افزایش می‌دهد. همچنین در فرایند انتقال از طریق مخارج مصرفی کالاهای بادوام، اعتقاد بر این است که تغییرات نرخ بهره، علاوه بر تحت تأثیر قراردادن مخارج سرمایه‌گذاری، تقاضا برای کالاهای مصرفی بادوام را تغییر می‌دهد، در فرایند انتقال از طریق حساب سرمایه، این موضوع مطرح می‌شود که تغییر در نرخ بهره، جریان‌های سرمایه را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد.

متغیر نرخ ارز حقیقی معنی‌دار است و ضریب منفی دارد که بیان‌کننده این است که یک درصد افزایش در میزان نرخ ارز حقیقی باعث کاهش ۰/۴۹۵ درصدی ضریب رشد اقتصادی می‌شود که این موضوع ضرورت توجه هرچه بیشتر به مسئله نرخ ارز حقیقی را ضروری می‌کند. اثر اجرای سیاست ارزی از طریق تغییر در نرخ ارز اسمی رسمی ارزیابی خواهد شد. نتایج حاصل از الگو مؤید آن است که تنزل ارزش پول ملی (افزایش نرخ برابری

ارز) موجب کاهش واردات و تولید ناخالص داخلی می شود و این سیاست از طریق بسط عرضه پول اسمی، سطح عمومی قیمت ها را افزایش می دهد و شرایط تورم رکوردی را بر جامعه حاکم می کند.

متغیر مجازی^۸ برای جنگ معنی دار و ضریب موردانتظار منفی است. یک درصد افزایش در متغیر مجازی مربوط به جنگ باعث کاهش ۰/۱۴ درصدی ضریب رشد اقتصادی می شود. مقایسه ضرایب متغیرهای توضیحی در مدل کوتاه مدت و بلندمدت نشان می دهد ضرایب برآوردی در کوتاه مدت، از ضرایب برآوردی در بلندمدت کمتر بوده است که نشان دهنده رابطه ای منطقی بین متغیرها در کوتاه مدت و بلندمدت است.

با توجه به اینکه ضریب جمله تصحیح خطا برابر ۰/۵۸- برآورد شده است، به این نتیجه می رسیم که در هر دوره حدود ۵۸ درصد از بی تعادلی ایجاد شده در متغیر وابسته، از مقادیر تعادلی بلندمدت خود در یک دوره، در دوره بعد تعدیل می شود و از بین می رود. به بیانی دیگر، اگر هرگونه شوک یا بی تعادلی در ضریب رشد اقتصادی ایجاد شود، در کمتر از دو سال دوباره به تعادل برخواهد گشت. بنابراین، حرکت به سمت تعادل نسبتاً خوب است.

بر اساس این نتایج، اجرای سیاست کاهش نرخ سود تسهیلات، موجب افزایش نقدینگی، سطح قیمت ها، سرمایه گذاری بخش خصوصی و تورم می شود، اما تأثیر آن بر تولید بسیار ناچیز است. تأثیر ناچیز این سیاست بر تولید، با وجود افزایش سرمایه گذاری بخش خصوصی را می توان به تخصیص منابع بانکی به پروژه های سرمایه گذاری کم بازده، به خاطر توجیه پذیری آن ها در شرایط نرخ سود کمتر و تخصیص بخشی از منابع دولتی به اجرای این سیاست نسبت داد. به علاوه، این سیاست، نرخ تورم را به طور فزاینده افزایش می دهد، بنابراین، با توجه به تأثیر منفی تورم بر سرمایه گذاری و تولید، می توان گفت چنانچه سیاست مذکور با هدف افزایش تولید و سرمایه گذاری دنبال شود، ضرورت دارد به تدریج به سیاست های دیگری برای جلوگیری از افزایش تورم توجه شود. برای دستیابی به چنین هدفی، می توان از سیاست های مالی مانند افزایش مالیات و بهبود سیستم مالیاتی و نیز تأمین بودجه (به ویژه هزینه های جاری) از طریق درآمدهای مالیاتی و کاهش وابستگی به درآمدهای نفت و به تبع آن کاهش نقدینگی، استفاده کرد.

اقتصادی که بر فروش منابع نفتی متکی است، مانند اقتصاد کشور ما، به علت محدودیت این منابع و دیگر عوامل نمی تواند اقتصادی پویا و کامل داشته باشد. اقتصاد سالم، اقتصادی است که بیشتر بر پایه مالیات بنا شود و در آن سعی شود هزینه های جاری و عمرانی دولت از طریق وصول مالیات تأمین شود. بنابراین، ضروری به نظر می رسد که با گسترش فرهنگ مالیات در سطح جامعه و شناختن اهمیت آن در توزیع درآمد و ایجاد عدالت اجتماعی و از بین بردن فاصله های طبقاتی، آن را جایگزین تفکر سنتی پول نفت کرد و بستری به وجود آورد تا مالیات دهی جزء وظایف و تکالیف مهم همه افراد جامعه تلقی شود و این باور عمومی نسبت به پولی که به عنوان مالیات پرداخت می کنند، به وجود آید که این پول ها در نهایت، از راه های گوناگون، از جمله ثبات و امنیت و رفاه اجتماعی، احداث مراکز درمانی و کارهای عمرانی و زیربنایی، به نوعی به خود مردم برمی گردد و از مزایای آن برخوردار خواهند شد. در این صورت، مردم با رغبت بیشتر و با تمایل خویش نسبت به پرداخت مالیات خود

اقدام می‌کنند تا شاهد اقتصادی سالم و پویا در کشور باشند.

پیشنهاد می‌شود سیاست بانک مرکزی در چارچوب تحقق سند اقتصاد مقاومتی در حوزه ثبات قیمتی و مهار تورم، رعایت هماهنگی در سیاست‌گذاری پولی، ارزی، اعتباری و بودجه‌ای برای حفظ ثبات اقتصاد کلان باشد. سیاست‌های بانک مرکزی بهتر است در چارچوب تحقق سند اقتصاد مقاومتی، در حوزه ایجاد ثبات پایدار در نظام مالی اقتصاد به منظور بهبود خدمت‌رسانی به تولید و کاهش آسیب‌پذیری بانک‌ها و مؤسسات اعتباری در برابر انواع ریسک شامل حذف زمینه‌های سرکوب مالی و تقویت فرایند واسطه‌گری مالی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری، ارتقای سلامت مالی و بهبود کیفیت ترانزاکشن‌ها بانک‌ها متناسب با استانداردها، ارتقای نظام نظارت بر بخش پولی و بانکی، اصلاح و روزآمد کردن چارچوب بازار بین‌بانکی، ارتقای تعاملات و بهبود توازن بازارهای پول و سرمایه در حوزه تأمین مالی، بهبود وضعیت دسترسی عموم به تأمین مالی خرد، شفاف‌سازی عملیات بانکی و کاهش زمینه‌های فساد شود.

ایجاد ثبات پایدار در بازار ارز، مهار تلاطم‌های ارزی و گذر به نظام نرخ ارز یکسان پس از تأمین پیش‌نیازهای ضروری، تسهیل نقل و انتقالات ارزی و روان‌سازی جریان صادرات و واردات کالا و خدمات با هدف کاهش تمرکز الگوی تجارت، افزایش تنوع روش‌های تأمین منابع ارزی اقتصاد به منظور کاهش آسیب‌های این حوزه از مهم‌ترین سیاست‌های بانک مرکزی در چارچوب تحقق سند اقتصاد مقاومتی باشد.

به طور کلی سیاست‌های پولی (انقباضی و انبساطی) و سیاست‌های مالی (انقباضی و انبساطی) مطرح‌شده به عنوان ابزارهای کنترلی دولت و بانک مرکزی برای سیاست‌گذاری و ساماندهی وضعیت اقتصادی در حالات مختلف تورمی و رکود یا بحران‌های اقتصادی زمانی می‌تواند تأثیرات عمیق و شگرفی را در وضعیت درآمد ملی و سطح اشتغال و دیگر متغیرهای اقتصادی داشته باشد که در آغاز بتوان از طریق تحقیق، همانند پزشکی ماهر بیماری و کاستی‌های به‌وجودآمده در سطح نظام اقتصادی را تشخیص داد و با در نظر گرفتن دیگر عوامل و منغیرهای اقتصادی به اجرای صحیح سیاست‌های پولی و مالی برای حل و ترمیم ساختارهای اقتصادی همچون درآمد ملی و سطح اشتغال در سطح جامعه پرداخت؛ زیرا به‌کارگیری سیاست‌های پولی و مالی فعال به منظور تثبیت اقتصاد و برگرداندن اقتصاد به وضعیت مطلوب اشتغال کامل، صرفاً ممکن است سبب نوسان بیشتر تولید و اشتغال در جامعه شود. گسترش و اهمیت‌دادن به تحقیق و اجرا و برگزاری همایش‌های اقتصادی و ارائه مقالات مختلف از سوی کارشناسان اقتصادی می‌تواند در اجرای سیاست‌های مذکور نقش مهم و بسزایی ایفا کند.

در سال‌های اخیر، اقتصاد ایران با تورم فزاینده، نرخ بیکاری زیاد، حجم سرمایه‌گذاری خارجی کم و همچنین میانگین رشد اقتصادی پایین‌تر از متوسط کشورهای با درآمد متوسط روبه‌رو بوده است که خود حاصل دو چالش مهم در عرصه داخلی و خارجی است. از بُعد داخلی سیاست‌های مالی دولت کاملاً مسلط بر سیاست پولی است و از بُعد خارجی نیز اعمال تحریم‌های همه‌جانبه و محدودیت‌های مالی و تجاری، فشار گسترده‌ای به اقتصاد ایران وارد کرده است. از همین رو مقام معظم رهبری اقدام به تدوین چارچوب نظری اقتصاد مقاومتی کردند. بر اساس این نظریه، اقتصاد ایران باید در فرایندی منطقی به اقتصادی با رشد زیاد، نرخ تورم کنترل‌شده،

نرخ بیکاری پایین و مؤثر در اقتصاد جهانی تبدیل شود. دستیابی به این اهداف مستلزم داشتن سیستم مالی کارا از سوی سیاست‌گذاران با هدف نیل به تعادل بودجه سالانه با هدف نیل به تعادل بودجه سالانه از طریق کنترل و بهینه‌سازی مخارج دولت و اصلاح نظام مالیات و اعمال سیاست پولی بهینه با در نظر گرفتن شرایط اقتصادی کشور است که از ارکان آن پذیرش استقلال بانک مرکزی در دو بخش تصمیم‌گیری و اجراست. با افزایش درجه استقلال بانک مرکزی، نرخ تورم و کسری بودجه روند کاهشی به خود می‌گیرد و به تبع آن بی‌ثباتی مالی در اقتصاد کاهش می‌یابد.

به نظر می‌رسد با توجه به شرایط کنونی اقتصادی ایران، تعادل بودجه دولت با هدف کاهش تورم، اصلاح نظام مالیاتی ناکارا، کاهش دخالت‌های دولت در اقتصاد و بهینه‌سازی این دخالت‌ها، اصلاح نظام بانکی و فراهم کردن زمینه‌هایی استقلال بانک مرکزی از مهم‌ترین سیاست‌های قابل اجرا برای رسیدن به اقتصاد مقاومتی هستند.

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی

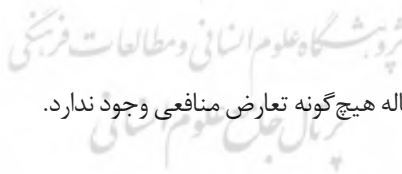
مقاله برگرفته از طرح تحقیقاتی «اقتصاد مقاومتی، سیاست‌های پولی و مالی و تأثیر آن بر رشد اقتصادی در ایران» است که با تصویب و حمایت مالی حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندر عباس اجرا شده است.

مشارکت‌نویسندگان

مفهوم‌سازی: سلمان ستوده‌نیا، حسین احمدی رادی؛ تحقیق و بررسی: محمد دانش‌نیا، فرنگیس احمدی رادی، اعظم قزلباش؛ ویراستاری و نهایی‌سازی نوشته: سلمان ستوده‌نیا و حسین احمدی رادی.

تعارض منافع

بنا به اظهار نویسندگان، در این مقاله هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

References

- Abbasi, E., Ebrahimzade Rahimloo, B., & Ferdowsi, F. (2011) [The effect of financial repression on economic growth in Iran (Persian)]. *Financial Knowledge of Securities Analysis*, 4(3), 125-43.
- Abounoori, E., Karimi Ptanlar, S., & Mardani, M. R. (2010). [Effects of fiscal policy on macroeconomic variables: VAR approach (Persian)]. *Journal of Economic Research*, 10(3), 117-43.
- Anvari, E. (2015). [Investigating the role of monetary and financial policy tools in economic growth and control with fuzzy control approach (Persian)]. Ahvaz: Shahid Chamran University of Ahvaz.
- Arabmazar, A., & Chalak F. (2010). [Dynamic analysis of government expenditure's effect on economic growth in Iran (Persian)]. *Journal of Economic Research (Tahghighat-E-Eghtesadi)*, 45(2), 219.
- Attari, M. I. J., & Javed, A. Y. (2013). Inflation, economic growth and government expenditure of Pakistan: 1980-2010. *Procedia Economics and Finance*, 5, 58-67. [DOI:10.1016/S2212-5671(13)00010-5]
- Banerjee, A., Dolado, J. J., & Mestre R. (1992). *On some simple tests for cointegration: The cost of simplicity*, Bank of Spain Working Paper, No. 9302. Retrieved from <https://www.bde.es/f/webbde/SES/Secciones/Publicaciones/PublicacionesSerias/DocumentosTrabajo/93/Fich/dt9302e.pdf>
- Barro, R. J. (1987). The economic effects of budget deficits and government spending: Introduction. *Journal of Monetary Economics*, 20(2), 191-3. [DOI:10.1016/0304-3932(87)90013-4]
- Barro, R. J. (1990). Government spending in a simple model of endogeneous growth. *Journal of Political Economy*, 98(5, Part 2), S103-25. [DOI:10.1086/261726]
- Barro, R. J. (2013). Inflation and economic growth. *Annals of Economics & Finance*, 14(1), 85-109.
- Bemanke, B., & Gertler, M. (1989). Agency costs, net worth, and business fluctuations. *American Economic Review*, 79(1), 14-31.
- Benous, W. (2000). *Fiscal policy & growth* [Internet]. Retrieved from https://www.bancaditalia.it/publicazioni/collana-seminari-convegni/2013-0013/n.13_fiscal_policy.pdf
- Bernanke, B. S. (1983). Irreversibility, uncertainty, and cyclical investment. *The Quarterly Journal of Economics*, 98(1), 85-106. [DOI:10.2307/1885568]
- Berument, H., & Doğan, B. (2004). The asymmetric effects of government spending shocks: empirical evidence from Turkey. *Journal of Economic and Social Research*, 6(1), 33-51.
- Blanchard, O., & Perotti, R. (2002). An empirical characterization of the dynamic effects of changes in government spending and taxes on output. *The Quarterly Journal of economics*, 117(4), 1329-68. [DOI: 10.3386/w7269]
- Branson, W. H. (2007). *Theory and policies of macroeconomic* [A. Shakeri, Persian Trans]. Tehran: Ney.
- Caballero, R. J., & Engel, E. M. (1992). *Price rigidities, asymmetries, and output fluctuations* (No. w4091). National Bureau of Economic Research.
- Chamley, C., & Gale, D. (1994). Information revelation and strategic delay in a model of investment. *Econometrica* (1986-1998), 62(5), 1065.
- Chang, C. H., Chan, K. C., & Fung, H. G. (2009). Effect of money supply on real output and price in China. *China & World Economy*, 17(2), 35-44. [DOI:10.1111/j.1749-124X.2009.01140.x]

- Choi, W. G., & Devereux, M. B. (2006). Asymmetric effects of government spending: does the level of real interest rates matter. *IMF Staff Papers*, 53(1), 147-82.
- Cover, J. P. (1992). Asymmetric effects of positive and negative money-supply shocks. *The Quarterly Journal of Economics*, 107(4), 1261-82. [DOI:10.2307/2118388]
- de Castro Fernández, F., & Hernández de Cos, P. (2006). *The economic effects of exogenous fiscal shocks in Spain: a SVAR approach* (No. 647). ECB working paper.
- Delangizan, S., & Khazir, E. (2013). [Effects of fiscal policy shocks on Iranian economic growth from 1959-2009 (Persian)]. *Journal of Economic Strategy*, 1(3), 8-37.
- Fayazmanesh, F., & Ranjbaraki, A. (2017). [The effects of privatization of public utilities on economic efficiency and government revenue (Persian)]. *Applied Theories of Economics*, 4(2), 143-168
- Feshari, M., & Pourghaffar, J. (2014). [Exploring and explaining the resistive economy pattern in Iran's economy (Persian)]. *Economic Journal*, 14(5,6), 29-40.
- Komijani, A., & Mashhadi Ahmad, F. (2013). [Monetary policy and its effect on economic growth: With emphasis on the banking interest (profit) rate in Iran (Persian)]. *Journal of Economic Research (Tahghighat-E-Eghtesadi)*, 47(4), 179-200. [DOI:10.22059/JTE.2013.30199]
- Majdzade Tabatabaei, Sh. (1997). [Investigating the effects of economic stabilization policies on true macroeconomic variables: A case study of Iran (Persian)] [MA thesis]. Shiraz: Shiraz University.
- Mohseni Zonouzi, S. J., & Sadeghvand B. (2017). [The effects of selected moqawama economy indices on Iran's economic growth (Persian)]. *Islamic Economics*, 17(67), 39-63.
- Nad Ali, M. A., (2015). [Financial stability and the necessity of monitoring it in the context of the resilient economy governing the Iranian economy (Persian)]. *Ravand Pazhooeshhaye Eghtesadi*, 22(71), 145-68.
- Romer, D. (2009). *Advanced macroeconomics* [M. Taghavi, Persian Trans]. Tehran: Islamic Azad University, Science and Research Branch Publication.
- Shen, C. H. (2000). Are the effects of monetary policy asymmetric? The case of Taiwan. *Journal of Policy Modeling*, 22(2), 197-218. [DOI:10.1016/S0161-8938(98)00025-8]
- Sobhani, M. B. (1996). [The effect of monetary and financial policies on Iran's economy using the St. Louis model (Persian)] [MSc. Thesis]. Shiraz: Shiraz University.
- Tashkini, A. (2005). [Applied econometrics with the help of Microfit (Persian)]. Tehran: Dibagran.